

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان
دانشکده علوم اداری و اقتصاد
گروه حسابداری

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی حسابداری

**توان توضیح دهندگی سود حسابداری محافظه کارانه و غیر محافظه کارانه در
تبیین بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران**

استاد راهنما:
دکتر ناصر ایزدی نیا

استاد مشاور:
دکتر سید عباس هاشمی

پژوهشگر:
فریناز رستمی پور

دیماه ۱۳۹۰

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری‌های ناشی از پژوهش موضوع این پایان نامه متعلق به
دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه حسابداری

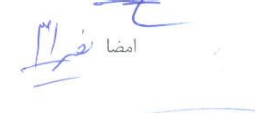

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری خانم فریناز رستمی پور،

تحت عنوان

توان توضیح دهندگی سود حسابداری محافظه کارانه و غیر محافظه کارانه در

تبیین بازده سهام شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

در تاریخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۳ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید:

 امضا	۱- استاد راهنمای پایان نامه : دکتر ناصر ایزدی نیا با درجه علمی استادیار
 امضا	۲- استاد مشاور پایان نامه : دکتر سید عباس هاشمی با درجه علمی استادیار
 امضا	۳- استاد داور داخل گروه : دکتر مهدی عرب صالحی با درجه علمی استادیار
 امضا	۴- استاد داور خارج از گروه : دکتر خدیجه نصراللهی با درجه علمی استادیار
 امضا	امضای مدیر گروه

تشکر و قدر دانی:

حال که انجام این پژوهش را به یاری خداوند متعال به پایان رسانده ام، بر خود لازم می دانم از زحمات استاد گرانقدر جناب آقای دکتر ناصر ایزدی نیا که مسئولیت راهنمایی این پژوهش را تقبل نمودند و طول مراحل مختلف با صبر و حوصله بی نظیر بارها این رساله را مطالعه کرده و نکات اساسی، ایرادات و اشکالات آنرا گوشمزد نمودند، تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین از استاد محترم، جناب آقای دکتر سید عباس هاشمی که مشاوره این پژوهش را برعهده داشته اند و با نظرات اصلاحی خود زمینه غنای این پژوهش را فراهم آوردند، صمیمانه تشکر می نمایم.

در پایان از کلیه کسانی که در نگارش این پایان نامه مرا یاری نمودند سپاسگذاری و قدردانی می نمایم.

تقدیم به دو راهنمای واقعی زندگی

پدر و مادر

و

همه آنانکه به من آموختند.

چکیده

یکی از عوامل مهمی که در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی برای اشخاص فعال در بازار سرمایه تأثیرگذار است، دسترسی به اطلاعات مناسب و مرتبط با موضوع تصمیم است. در فرآیند اتخاذ تصمیمات مالی توسط سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری، نه تنها وجود اطلاعات مهم است بلکه کیفیت اطلاعات ارائه شده نیز تأثیرگذار بوده و از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. حسابداری محافظه‌کارانه یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر کیفیت اطلاعات ارائه شده است. هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی تأثیر محافظه‌کاری بر ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری است.

به منظور پاسخ‌گویی به مسأله مطرح شده، ابتدا شرکت‌های انتخاب شده از جامعه آماری، با استفاده از مدل باسو به سه پرتفوی بر اساس سطح محافظه‌کاریشان طبقه‌بندی شده است. سپس برای آزمون فرضیه تحقیق، با استفاده از مدل معیار بازده-سود ایستون و هریس میزان ارتباط ارزشی در هر دسته از شرکت‌ها، بررسی شده است. جهت آزمون این فرضیه، نمونه‌ای از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۸ انتخاب شده است. در این پژوهش برای آزمون فرضیه از رگرسیون چند متغیره به روش داده‌های ترکیبی و برای تعیین نوع داده‌های ترکیبی از آزمون F-لیمر همچنین برای آزمون فرضیه تحقیق از آزمون F-فیشر و t-استیودنت استفاده شده است.

نتایج رگرسیونی بررسی تأثیر محافظه‌کاری بر ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری حاکی از آن است که ارتباط ارزشی در شرکت‌های با محافظه‌کاری بالا بیشتر از شرکت‌های با محافظه‌کاری متوسط و همچنین ارتباط ارزشی در شرکت‌های با محافظه‌کاری متوسط بیشتر از شرکت‌های با محافظه‌کاری پایین است. به طور کلی بین محافظه‌کاری و ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد.

واژگان کلیدی: اطلاعات حسابداری، سود هر سهم، نرخ بازده سهام، محافظه‌کاری، ارتباط ارزشی اطلاعات

حسابداری

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل اول : کلیات پژوهش

- ۱-۱- مقدمه ۱
- ۲-۱- تعریف موضوع و بیان مسأله‌ی پژوهش ۲
- ۳-۱- اهمیت پژوهش ۴
- ۴-۱- هدف پژوهش ۵
- ۵-۱- کاربرد نتایج پژوهش ۵
- ۶-۱- فرضیه پژوهش ۵
- ۷-۱- روش پژوهش ۶
- ۸-۱- مدل پژوهش ۶
- ۹-۱- جامعه آماری و نمونه ۷
- ۱۰-۱- ابزار گردآوری و اندازه گیری متغیرها ۷
- ۱۱-۱- کلید واژه‌ها ۸
- ۱۲-۱- خلاصه فصل ۹

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

- ۱-۲- مقدمه ۱۰
- ۲-۲- هدف تهیه و ارائه صورت های مالی در ایران ۱۱
- ۳-۲- نقش اطلاعات حسابداری در تصمیم‌گیری مالی ۱۱
- ۴-۲- رابطه ارزشی اطلاعات حسابداری ۱۲
- ۱-۴-۲- معیارهای ارزشمند بودن اطلاعات مالی ۱۳
- ۱-۱-۴-۲- مربوط بودن ۱۳
- ۱-۱-۴-۲- سودمندی در پیش بینی ۱۳
- ۲-۱-۴-۲- سودمندی در ارزیابی ۱۴
- ۳-۱-۴-۲- انتخاب خاصه اندازه‌گیری ۱۴
- ۲-۱-۴-۲- قابلیت اتکا ۱۴

۱۵..... ۲-۴-۱-۲-۱- بی طرفانه بودن

عنوان

صفحه

۱۶..... ۲-۴-۱-۲-۲- احتیاط

۱۶..... ۲-۴-۱-۲-۳- کامل بودن

۱۶..... ۲-۴-۱-۴- بیان صادقانه

۱۶..... ۲-۴-۱-۵- رجحان محتوا بر شکل

۱۷..... ۲-۴-۱-۳- قابل مقایسه بودن

۱۷..... ۲-۴-۱-۳-۱- ثبات رویه

۱۸..... ۲-۴-۱-۳-۲- همسانی روش‌ها

۱۸..... ۲-۴-۱-۴- قابل فهم بودن

۱۸..... ۲-۴-۱-۴-۱- ادغام و طبقه بندی

۱۸..... ۲-۴-۱-۴-۲- توان استفاده کننده

۱۹..... ۲-۴-۲- مفهوم ارتباط ارزشی در پژوهش‌های حسابداری

۲۰..... ۲-۵-۵- محافظه‌کاری

۲۱..... ۲-۵-۱- پیشینه تاریخی محافظه‌کاری

۲۲..... ۲-۵-۲- تعاریف محافظه‌کاری در حسابداری

۲۴..... ۲-۵-۳- تفاسیر محافظه‌کاری

۲۶..... ۲-۵-۴- جایگاه محافظه‌کاری در مفاهیم نظری حسابداری

۲۷..... ۲-۵-۵- بیانیه مشترک IASB و FASB

۲۷..... ۲-۵-۶- محافظه‌کاری در استانداردهای حسابداری

۲۸..... ۲-۵-۷- انتقاد از محافظه‌کاری

۳۰..... ۲-۵-۸- دفاع از محافظه‌کاری

۳۱..... ۲-۵-۹- موضع هیأت استانداردهای حسابداری مالی در رابطه با محافظه‌کاری

۳۲..... ۲-۵-۱۰- محافظه‌کاری مشروط و نامشروط

۳۳..... ۲-۵-۱۱- محافظه‌کاری در کشورهای مختلف

۳۳..... ۲-۵-۱۲- روش‌های اندازه‌گیری محافظه‌کاری

۳۴..... ۲-۵-۱۲-۱- معیارهای محافظه‌کاری مبتنی بر اقلام تعهدی

۳۵-۲-۵-۱۲-۲- معیارهای محافظکاری مبتنی بر ارزش های بازار.....

۳۶-۲-۵-۱۲-۳- معیار عدم تقارن زمانی در شناسایی سود و زیان.....

عنوان

صفحه

۳۸-۲-۵-۱۲-۴- سایر روش های اندازه گیری محافظه کاری.....

۳۸-۲-۵-۱۳- نقش اطلاعاتی محافظه کاری.....

۴۲-۲-۶- رابطه ارزشی سود حسابداری.....

۴۲-۲-۷- ارتباط سود حسابداری و بازده و قیمت سهام.....

۴۴-۲-۸- محافظه کاری و رابطه ارزشی اطلاعات حسابداری.....

۴۶-۲-۹- پیشینه پژوهش.....

۴۶-۲-۹-۱- پژوهش های خارجی.....

۵۰-۲-۹-۲- پژوهش های داخلی.....

۵۴-۲-۹-۳- جمع بندی نتایج پژوهش ها.....

۵۶-۲-۱۰- خلاصه فصل.....

فصل سوم : روش تحقیق

۵۷-۳-۱- مقدمه.....

۵۸-۳-۲- نوع پژوهش.....

۵۸-۳-۳- فرضیه پژوهش.....

۵۹-۳-۴- جامعه آماری و قلمرو پژوهش.....

۵۹-۳-۴-۱- قلمرو مکانی پژوهش.....

۵۹-۳-۴-۲- قلمرو زمانی پژوهش.....

۵۹-۳-۵- روش نمونه گیری و نمونه آماری.....

۶۰-۳-۶- روش گردآوری داده ها.....

۶۱-۳-۷- مدل مورد استفاده برای آزمون فرضیه ها.....

۶۱-۳-۷-۱- شیوه استخراج مدل اول.....

۶۲-۳-۷-۲- شیوه استخراج مدل دوم.....

۶۴-۳-۸- متغیرهای پژوهش.....

۳-۸-۱- متغیرهای وابسته مدل (۳-۴) ۶۴

۳-۸-۲- متغیرهای مستقل مدل (۳-۴) ۶۴

۳-۸-۳- متغیرهای ساختگی مدل (۳-۴) ۶۵

عنوان

صفحه

۳-۸-۴- متغیر وابسته مدل (۳-۷) ۶۵

۳-۸-۵- متغیرهای مستقل مدل (۳-۷) ۶۵

۳-۹- روش شناختی پژوهش ۶۶

۳-۱۰- روش‌های آماری مورد استفاده در تحقیق ۶۷

۳-۱۰-۱- تحلیل رگرسیون ۶۷

۳-۱۰-۲- آزمون‌های معنی‌دار بودن اثرات فردی F -لیمر ۶۹

۳-۱۰-۳- مراحل تخمین مدل بوسیله داده‌های تابلویی ۶۹

۳-۱۰-۳-۱- اثرات ثابت و تصادفی ۶۹

۳-۱۰-۳-۲- آماره هاسمن ۷۰

۳-۱۱- آزمون‌های آماری و معیارهای استفاده شده به منظور مقایسه مدل‌ها ۷۱

۳-۱۱-۱- آزمون t ۷۱

۳-۱۱-۲- آزمون F ۷۱

۳-۱۱-۳- ضریب تعیین ۷۱

۳-۱۲- فروض مدل رگرسیون خطی کلاسیک ۷۱

۳-۱۲-۱- ناهمسانی واریانس ۷۲

۳-۱۲-۲- عدم خود همبستگی جملات خطا ۷۳

۳-۱۳- نرم افزارهای تجزیه و تحلیل ۷۴

۳-۱۴- خلاصه فصل ۷۴

فصل چهارم : نتایج آزمون فرضیه ها

۴-۱- مقدمه ۷۵

۴-۲- آمار توصیفی ۷۶

۴-۳- مدل تعیین میزان محافظه‌کاری شرکت‌ها ۷۷

۷۷	۴-۳-۱-آزمون مفروضات مدل (۴-۱).....
۷۷	۴-۳-۱-۱-آزمون عدم خود همبستگی باقیمانده‌ها.....
۷۷	۴-۳-۱-۲-آزمون عدم ناهمسانی واریانس باقیمانده.....
۷۸	۴-۳-۲-مراحل تخمین مدل (۴-۱).....

عنوان

صفحه

۷۸	۴-۳-۲-۱-آزمون F-لیمر.....
۷۸	۴-۳-۲-۲-آزمون هاسمن.....
۷۹	۴-۳-۳-تحلیل آماری مدل (۴-۱).....
۸۰	۴-۴-دسته بندی شرکت ها بر اساس میزان محافظه کاری.....
۸۰	۴-۵-مدل آزمون فرضیه پژوهش.....
۸۱	۴-۵-۱-آزمون مفروضات مدل رگرسیون سنجش فرضیه پژوهش.....
۸۱	۴-۵-۱-۱-آزمون عدم خود همبستگی باقیمانده‌ها.....
۸۱	۴-۵-۱-۲-آزمون عدم ناهمسانی واریانس باقیمانده.....
۸۲	۴-۵-۲-مراحل تخمین مدل (۴-۲).....
۸۲	۴-۵-۲-۱-آزمون F-لیمر.....
۸۲	۴-۵-۳-تحلیل آماری آزمون فرضیه پژوهش.....
۸۴	۴-۶-خلاصه فصل.....

فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادها

۸۵	۵-۱-مقدمه.....
۸۶	۵-۲-خلاصه پژوهش.....
۸۷	۵-۳-نتیجه گیری کلی.....
۸۹	۵-۴-محدودیت های پژوهش.....
۹۰	۵-۵-پیشنهادها.....
۹۱	۵-۵-۱-پیشنهادهای کاربردی پژوهش.....
۹۱	۵-۵-۲-پیشنهادهایی برای پژوهش های آتی.....
۹۱	۵-۶-خلاصه فصل.....

پیوست شماره ۱ : انجام آزمون های آماری مدل سنجش محافظه کاری.....	۹۲
پیوست شماره ۲ : دسته بندی شرکت ها بر اساس میزان محافظه کاری.....	۹۳
پیوست شماره ۳ : نتایج حاصل از آزمون فرضیه.....	۹۶
منابع و مآخذ.....	۱۰۰

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳ : لیست شرکت های عضو جامعه آماری.....	۶۰
جدول ۱-۴ : آمار توصیفی متغیرهای پژوهش.....	۷۶
جدول ۲-۴ : نتایج آزمون دوربین واتسون مدل (۱-۴).....	۷۷
جدول ۳-۴ : نتایج آزمون ARCH-LM مدل (۱-۴).....	۷۸
جدول ۴-۴ : نتایج آزمون F-لیمر مدل (۱-۴).....	۷۸
جدول ۵-۴ : نتایج آزمون هاسمن مدل (۱-۴).....	۷۸
جدول ۶-۴ : نتایج تحلیل آماری مدل (۱-۴).....	۷۹
جدول ۷-۴ : نتایج مدل رگرسیون برازش داده شده برای دسته بندی شرکت ها.....	۸۰
جدول ۸-۴ : نتایج آزمون دوربین واتسون مدل (۲-۴).....	۸۱
جدول ۹-۴ : نتایج آزمون ARCH- LM مدل (۲-۴).....	۸۱
جدول ۱۰-۴ : نتایج آزمون F-لیمر مدل (۲-۴).....	۸۲
جدول ۱۱-۴ : نتایج تجزیه و تحلیل داده ها جهت آزمون فرضیه.....	۸۳

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

تصمیم گیرندگان و فعالان بازار سرمایه به اطلاعاتی نیاز دارند که هم قابلیت اتکای کافی داشته باشد و هم به اندازه کافی مربوط باشد. همواره از گذشته‌های دور موازنه‌ای بین این دو ویژگی کیفی اطلاعات حسابداری، مورد بحث و بررسی بوده است. محافظه‌کاری عاملی است که هم بر مربوط بودن و هم بر قابلیت اتکای اطلاعات می‌تواند اثرگذار باشد و اگر این دو ویژگی تغییر کند قدرت تصمیم‌گیری افرادی که بر اطلاعات مالی اتکا می‌کنند نیز دچار تغییر خواهد شد. این پژوهش با هدف بررسی تأثیر حسابداری محافظه‌کارانه بر اطلاعات مالی شرکت‌های مورد نظر انجام شده است. در این فصل از پژوهش، ابتدا مسأله‌ی اصلی پژوهش، اهمیت و ضرورت آن مورد بحث قرار می‌گیرد. سپس توضیحاتی در مورد هدف و فرضیه، کاربرد نتایج، روش و مدل پژوهش، جامعه و نمونه آماری، ابزار گردآوری داده‌ها ارائه شده و در نهایت، این فصل با تعریف واژگان کلیدی به پایان خواهد رسید. در این فصل چارچوبی کلی از مسأله‌ی پژوهش ارائه شده است و در فصول بعدی چگونگی پاسخ دادن به این مسأله ارائه شده است.

۱-۲- تعریف موضوع و بیان مسأله‌ی پژوهش

مفهوم محافظه‌کاری سابقه‌ای طولانی در حسابداری دارد و یکی از مشخصه‌های اصلی گزارشگری مالی است که در یک دوره طولانی در حسابداری مورد بحث و بررسی قرار گرفته است و نقش آفرینی می‌کند. در حالی که اکثر حسابداران وجود محافظه‌کاری را قبول دارند، ولی تاکنون تعریفی جامع و روشن از آن ارائه نشده و هنوز ابهاماتی در این زمینه باقی است. به رغم فقدان تعریف جامعی از محافظه‌کاری در ادبیات حسابداری، دو ویژگی مهم محافظه‌کاری مورد بررسی قرار گرفته است. نخست، وجود جانب‌داری در ارائه کمتر از واقع ارزش دفتری سهام نسبت به ارزش بازار آن است که توسط فلتام و اوهلسون^۱ در سال ۱۹۹۵ میلادی عنوان شده است؛ دوم، تمایل به تسریع در شناسایی زیان‌ها و به تعویق انداختن شناسایی سودها است که توسط باسو^۲ در سال ۱۹۹۷ میلادی عنوان شده است (پرایس^۳، ۲۰۰۵).

در رابطه با محافظه‌کاری در حسابداری، دو دیدگاه کاملاً متفاوت وجود دارد. برخی از محققان محافظه‌کاری را برای استفاده‌کنندگان و تحلیل‌گران صورت‌های مالی مفید دانسته و برای آن نقش اطلاعاتی قایلند. به اعتقاد این عده، محافظه‌کاری می‌تواند در بهبود کیفیت اطلاعات ارائه شده از سوی مدیریت موثر واقع شود. در واقع، تئوری نمایندگی اثبات می‌کند که مدیران برای افزایش منافع خود می‌کوشند تا اخبار بد مربوط به شرکت را پنهان و اخبار خوب را به سرعت گزارش کنند، این امر می‌تواند در کیفیت گزارش‌های ارائه شده تأثیر منفی داشته باشد. محافظه‌کاری با تعدیل اثرات منفی این تلاش‌ها، کیفیت گزارش‌های ارائه شده از سوی مدیریت را افزایش داده و باعث شفافیت صورت‌های مالی می‌شود (فرانسیس و دیگران^۴، ۲۰۰۴). در مقابل، برخی دیگر از محققان نه تنها نقش اطلاعاتی برای محافظه‌کاری قایل نمی‌شوند بلکه آن را به زیان استفاده‌کنندگان و تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی می‌دانند. به اعتقاد این عده حسابداری محافظه‌کارانه اصرار به پایین گزارش کردن درآمدها دارد، این عده محافظه‌کاری را به عنوان یک عامل ایجاد اختلال در فرایند کسب و شناسایی درآمد می‌دانند و از این رو آن را در جهت مخالف منافع سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان و ایفای وظیفه اصلی گزارشگری می‌دانند (کردستانی و امیربیگی لنگرودی، ۱۳۸۷).

اعمال محافظه‌کاری جهت ارائه اطلاعات قابل اتکا، مربوط به تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان در جهت تعیین ارزش سرمایه‌گذاری به منظور خرید، فروش یا نگهداری آن است. بنابراین شاخه جدیدی از پژوهش‌های مبتنی بر بازار در حسابداری، تحت عنوان مطالعات "ارتباط ارزشی"^۵ معرفی شد. مفهوم ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری، بیانگر جایگاه اطلاعات در ارزش‌گذاری حقوق مالکان است، یعنی نشان می‌دهد که چه بخش از

^۱. Feltham & Ohlson

^۲. Basu

^۳. Price

^۴. Francis et al

^۵. Value Relevance

ارزش شرکت را می‌توان به کمک اطلاعات حسابداری تبیین نمود. از منظر عملیاتی، ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری به عنوان همبستگی آماری میان قیمت بازار و بازده (حاصل تصمیم‌گیری‌های واقعی در حوزه سرمایه‌گذاری) و اطلاعات حسابداری (در قالب دو متغیر سود عملیاتی و ارزش دفتری) تعریف می‌شود. بر اساس این تعریف که توسط پژوهشگران بسیاری مورد استفاده قرار گرفته است، هر چه قدرت تبیین (ضریب تبیین تعدیل شده رابطه همبستگی) اطلاعات حسابداری بیشتر باشد؛ نقش آنها در ارزش‌گذاری حقوق مالکان پررنگ‌تر یا به عبارت بهتر، ارتباط ارزشی آن بیشتر خواهد شد.

به نظر می‌رسد که رابطه بین محافظه‌کاری و توان توضیح دهندگی سود حسابداری در تبیین بازده سهام (ارتباط ارزشی سود حسابداری) حداقل تا به امروز چندان مشخص و واضح نبوده است. پژوهش‌هایی که رابطه بین گزارشگری محافظه‌کارانه و ارتباط ارزشی سود حسابداری را بیان کند؛ کمیاب بوده و نتایج آنها نیز ضد و نقیض است (دیمیتریوس و همکاران^۱، ۲۰۰۹). برای مثال، بلچندرام و مهنرام^۲ (۲۰۱۰) مشاهده کردند که رابطه ارزشی سود گزارش شده به صورت محافظه‌کارانه برای توضیح دادن قیمت سهام، بیشتر از رابطه ارزشی سود غیرمحافظه‌کارانه بوده است و نتیجه گرفته‌اند که احتمال کمی وجود دارد گزارشگری محافظه‌کارانه عامل کاهش رابطه ارزشی سود حسابداری باشد. همچنین، واتز^۳ (۲۰۰۳) بیان می‌کند اعمال محافظه‌کاری، اشتباهات اندازه‌گیری بالقوه که باعث کاهش قابلیت اتکای صورت‌های مالی می‌شود را کاهش می‌دهد. با توجه به اینکه کاهش قابلیت اتکا باعث کاهش سودمندی اطلاعات حسابداری می‌شود، بنابراین اثر محافظه‌کاری، افزایش سودمندی محتوای اطلاعات حسابداری است. از طرف دیگر، برخی از صاحب‌نظران عنوان می‌دارند که در طول چهل سال گذشته رابطه ارزشی سود حسابداری در توضیح قیمت‌های سهام روند رو به کاهشی را داشته است. آنها دلیل این امر را این گونه اظهار می‌کنند که در طول دوره ذکر شده در ایالات متحده و چند کشور دیگر، میزان محافظه‌کاری بیشتر شده است. نتیجه ضمنی پژوهش‌های ذکر شده این است که گزارشگری محافظه‌کارانه، عامل بالقوه برای کاهش ارتباط ارزشی سود حسابداری بوده است. بحثی که همواره در متون حسابداری مطرح بوده این است که آیا اعمال محافظه‌کاری در گزارشگری مالی که نتیجه توجه به ویژگی قابلیت اتکا بودن اطلاعات حسابداری است، باعث نمی‌شود تا از مربوط بودن اطلاعات کاسته شود؟ آیا هزینه اعمال محافظه‌کاری بیش از منافع آن است؟ آیا اطلاعات حسابداری تهیه شده به صورت محافظه‌کارانه برای تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان مفید است یا اطلاعات غیرمحافظه‌کارانه؟ طی سال‌های اخیر در بیشتر کشورها، برای پاسخ دادن به سؤال‌هایی از این دست، پژوهش‌های زیادی راجع به محافظه‌کاری، چگونگی اندازه‌گیری آن و اثر آن بر روی

^۱.Dimitrios et al

^۲.Balachandran & Mohanram

^۳.Watts

ویژگی مربوط بودن اطلاعات حسابداری افزایش یافته است با توجه به مطالب ذکر شده این پژوهش درصدد پاسخگویی به این سؤال است که آیا با افزایش محافظه کاری ارتباط ارزشی سود حسابداری افزایش می‌یابد؟

۱-۳- اهمیت پژوهش

ارزش هر نوع اطلاعات از جمله اطلاعاتی که گزارشگری مالی برای استفاده کنندگان آن فراهم می‌آورد، به کیفیت آن بستگی دارد (آقایی و همکاران، ۱۳۸۴). بنابراین، اهداف گزارشگری مالی و مبانی حسابداری ایجاب می‌کند که اطلاعات مزبور از ویژگی‌های معینی برخوردار باشد تا برای قضاوت و تصمیم‌گیری استفاده کنندگان نسبت به واحد انتفاعی مفید، قابل اعتماد و به طور نسبی صحیح به شمار آید (هیأت تدوین استانداردهای حسابداری، ۱۳۷۶). ویژگی‌های مذکور، خصوصیات کیفی اطلاعات مالی نامیده می‌شود. خصوصیات کیفی اصلی مرتبط با محتوای اطلاعات، "مربوط بودن" و "قابل اتکا بودن" است یکی از محدودیت‌ها این است که اغلب نوعی موازنه و مصالحه بین خصوصیات کیفی ضرورت دارد. هدف، دستیابی به نوعی توازن بین انواع خصوصیات به منظور پاسخگویی به اهداف صورت‌های مالی است. اهمیت نسبی خصوصیات کیفی در موارد مختلف امری قضاوتی است. بنابراین بین محافظه کاری بعنوان یکی از زیر ویژگی‌های خصوصیت کیفی قابلیت اتکا و رابطه ارزشی اطلاعات حسابداری موازنه وجود دارد (کمیته فنی سازمان حسابرسی، ۱۳۸۶).

از سوی دیگر، به اعتقاد بارث و همکاران^۱ (۲۰۰۱) ارتباط ارزشی نوعی رویکرد جهت‌ارایه تعاریفی عملیاتی برای ویژگی‌های کیفی "مربوط بودن" و "قابل اتکا بودن" اطلاعات حسابداری به شمار می‌آید؛ زیرا زمانی می‌توان ادعای معنادار بودن رابطه‌ی میان اطلاعات حسابداری و بازده بازار (ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری) را مطرح نمود که اطلاعات مذکور جهت مقاصد ارزش‌گذاری سرمایه‌گذاران مربوط تلقی شود و اندازه‌گیری آن به منظور انعکاس در قیمت بازار، از قابلیت اتکای کافی برخوردار باشد.

بر اساس توضیحات پیش گفته، می‌توان چنین ادعا کرد که هرگونه کاهش در ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری موجب تضعیف ویژگی‌های کیفی اطلاعات مذکور و اهمیت اطلاعاتی گزارشگری مالی و در نتیجه روی آوردن سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان این اطلاعات به سوی سایر منابع اطلاعاتی می‌شود. این در حالی است که وقوع چنین امری موجب کاهش کارایی اقتصادی، تخصیص نامناسب منابع و در نهایت تلف شدن آن می‌گردد (سین‌ها و واتز^۲، ۲۰۰۱). اهمیت این موضوع در ایران زمانی افزایش می‌یابد که توجه شود در سند چشم‌انداز بیست ساله توسعه‌ی کشور، قانون برنامه چهارم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و ابلاغیه‌ی

¹ Barth et al

² Sinha & Watts

سیاست‌های کلی اصل چهل و چهار قانون اساسی که از آن به عنوان یک انقلاب اقتصادی و الگویی برای توسعه اقتصادی یاد می‌شود؛ عنایت ویژه‌ای به رشد و توسعه اقتصادی کشور، گسترش و تعمیق کارآمد بازار سرمایه (به ویژه تقویت جایگاه بورس) و فراهم آمدن امکان سرمایه‌گذاری خارجی مبذول شده است. پژوهش مورد اخیر، یعنی ورود سرمایه‌گذاران خارجی به بازار سرمایه‌ی کشور، مستلزم انجام مطالعاتی در زمینه ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری است تا سرمایه‌گذاران خارجی با اتکا بر یافته‌های پژوهشی حاصل؛ قادر به ارزیابی سودمندی اطلاعات گزارش‌های مالی ارائه شده و تصمیم‌گیری مقتضی در خصوص سرمایه‌گذاری خود باشند. از سوی دیگر، فقدان اثری جامع در خصوص موضوع پژوهش حاضر در ایران نیز ایجاب می‌نماید تا به منظور آشناسازی بیشتر اهالی این حوزه و غنی‌سازی ادبیات مربوطه، پژوهشی ایرانی در این زمینه ارائه گردد.

۱-۴- هدف پژوهش

بررسی و شناسایی تأثیر حسابداری محافظه‌کارانه بر ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری است.

۱-۵- کاربرد نتایج پژوهش

انتظار می‌رود نتایجی که از این پژوهش در رابطه با تأثیر حسابداری محافظه‌کارانه و ارتباط ارزشی اطلاعات حسابداری بدست آمده مورد استفاده نهادهای تدوین‌کننده استانداردهای حسابداری به منظور هر گونه اصلاح احتمالی در استانداردهای موجود و یا ایجاد استاندارد جدید قرار گیرد و از سوی دیگر، موجب افزایش آگاهی سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری نسبت به سودمندی اطلاعات مذکور می‌شود تا از اتلاف منابع کمیاب اقتصادی جلوگیری به عمل آید. از منظر دیگر، انجام چنین پژوهش‌هایی موجب افزایش اطمینان خاطر سرمایه‌گذاران نسبت به خصوصیات کیفی اطلاعات حسابداری، ترغیب هر چه بیشتر آنها به استفاده از اطلاعات یاد شده و در نهایت، مشارکت گسترده‌تر آنان در بازار سرمایه و به ویژه بورس اوراق بهادار می‌شود. این در حالی است که رونق نهادهای مالی مذکور موجب توسعه بازارهای مالی و به تبع آن تجهیز منابع سرمایه‌ای و تخصیص بهینه‌ی آن به فعالیت‌های مولد اقتصادی و در نهایت تسریع رشد و توسعه اقتصادی کشور می‌گردد.

۱-۶- فرضیه‌ی پژوهش

فرضیه پژوهش به شرح زیر است:

محافظه‌کاری، محتوای اطلاعاتی سود حسابداری در تبیین بازده سهام را افزایش می‌دهد.

۱-۷- روش پژوهش

از آنجایی که در این پژوهش ارتباط بین متغیرهای سود حسابداری و تغییرات سود حسابداری شرکت‌های طبقه‌بندی شده بر اساس سه سطح محافظه‌کاری در تبیین بازده سهام مورد بررسی قرار می‌گیرد لذا از لحاظ

ماهیت توصیفی-همبستگی است. از سوی دیگر با توجه به اینکه نتایج این پژوهش می‌تواند به سرمایه‌گذاران در زمینه تصمیم‌گیری در مورد اطلاعات مالی شرکت‌های مورد نظر یاری رساند؛ بنابراین از لحاظ هدف کاربردی است. همچنین از مدل رگرسیون چند متغیره به روش داده‌های ترکیبی استفاده شده است. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از روش اسنادکاوی استفاده شده است. داده‌های مورد نیاز از صورت‌های مالی حسابرسی شده‌ی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و بانک‌های اطلاعاتی تدبیر پرداز و ره‌آورد نوین استخراج شده است.

۱-۸- مدل پژوهش

به منظور بررسی تأثیر محافظه‌کاری بر مربوط بودن سود حسابداری (آزمون فرضیه)، شرکت‌های انتخاب شده در نمونه بر اساس مقدار β_3 (معیار سنجش محافظه‌کاری) مدل تعدیل شده با سو به سه دسته پرتفوی دارای محافظه‌کاری بالا، متوسط و پایین طبقه‌بندی شده است. مدل تعدیل شده با سو به شرح ذیل می‌باشد:

$$\frac{EPS_{i,t}}{P_{i,t-1}} = \beta_0 + \beta_1 DT_{i,t} + \beta_2 Ret_{i,t} + \beta_3 RetDT_{i,t} + \beta_4 EPSm_t + \beta_5 Retm_t + \varepsilon_{i,t} \quad (1-1)$$

که در این مدل:

$EPS_{i,t}$: سود هر سهم شرکت i در سال t .

$P_{i,t-1}$: قیمت بازار هر سهم شرکت i در ابتدای سال t .

$DT_{i,t}$: متغیر ساختگی که اگر Ret منفی باشد برابر یک و اگر Ret مثبت باشد، برابر صفر است.

$Ret_{i,t}$: نرخ بازده سهام شرکت i در سال t .

$RetDT_{i,t}$: نرخ بازده سهام شرکت i در سال t که در متغیر ساختگی مربوطه ضرب می‌شود.

$EPSm_t$: میانگین مقطعی متغیر وابسته سود هر سهم.

$Retm_t$: میانگین مقطعی متغیر مستقل بازده سهام.

$\varepsilon_{i,t}$: خطای برآورد مدل رگرسیون برای شرکت i در سال t .

سپس با استفاده از مدل ایستون و هریس^۱ (۱۹۹۱) میزان مربوط بودن اطلاعات حسابداری برای این سه پرتفوی طبقه‌بندی شده سنجیده، که ضریب تعیین حاصل از برآورد این مدل معرف شاخص ویژگی مربوط بودن سود به ارزش سهام در نظر گرفته می‌شود. مدل ایستون-هریس به شرح ذیل می‌باشد:

$$Ret_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 \frac{EPS_{i,t}}{P_{i,t-1}} + \alpha_2 \frac{\Delta EPS_{i,t}}{P_{i,t-1}} + \varepsilon_{i,t} \quad (2-1)$$

^۱.Easton & Harris

که در این مدل:

$Ret_{i,t}$: نرخ بازده سهام شرکت i در سال t .

$EPS_{i,t}$: سود هر سهم شرکت i در سال t .

$P_{i,t-1}$: قیمت بازار هر سهم شرکت i در ابتدای سال t .

$\Delta EPS_{i,t}$: تفاوت سود هر سهم در ابتدا و پایان سال t برای شرکت i .

$\varepsilon_{i,t}$: خطای برآورد مدل رگرسیون برای شرکت i در سال t .

۹-۱- جامعه آماری و نمونه

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه شرکت‌های تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در قلمرو زمانی سال‌های ۱۳۸۱ - ۱۳۸۸ است. نمونه انتخابی شامل شرکت‌های تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران خواهد بود که شرایط زیر را داشته باشند:

۱- سال مالی منتهی به پایان اسفند باشد.

۲- تا قبل از اسفند ۱۳۸۱ در بورس پذیرفته شده باشد.

۳- نایستی سال مالی خود را طی دوره مورد مطالعه تغییر داده باشند.

۴- مربوط به صنعت واسطه‌گری مالی نباشد.

۵- اطلاعات مورد نیاز آنها برای انجام این پژوهش در دسترس باشد.

۱۰-۱- ابزار گردآوری و اندازه‌گیری متغیرها

ابزار گردآوری داده‌ها، اسناد کاوی است و داده‌های مورد نیاز از صورت‌های مالی حسابرسی شده‌ی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و بانک‌های اطلاعاتی و نرم افزارهای موجود در این زمینه همانند نرم افزار تدبیر پرداز بدست می‌آید. در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل رگرسیون چند متغیره به روش داده‌های ترکیبی، برای بررسی فرضیه‌ی پژوهش از آزمون‌های آماری t (t-test)، آماره F و ضریب تعیین (R^2) استفاده شده است. در این پژوهش جهت محاسبه و آماده‌سازی متغیر از نرم افزار اکسل و تجزیه و تحلیل‌های آماری به کمک نرم افزار Eviews انجام شده است.

۱۱-۱- کلید واژه‌ها

اطلاعات حسابداری (Accounting Information): اطلاعات حسابداری، گزارش‌های مالی تهیه شده توسط شرکت‌ها است که سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر افراد فعال در بازار سرمایه در اتخاذ تصمیم‌های مالی مانند خرید و فروش اوراق بهادار به آنها اتکا می‌کنند. این گزارش‌ها شامل ترازنامه،